

Snabel- Posten

Nummer 3 2007

Pris 10 kr

Tema Linné

Mr Flower Power

Hej på dig som läser Snabel-Posten!

Detta nummer handlar om Carl von Linné.

Innehåll

- Carl von Linné i centrum.....3
- Carl von Linné5
- Systema Naturae9
- Olika blommorna 11
- Linnéträdgården12
- Evenemang Linnéveckan14

Besök gärna Snabel-postens egen hemsida:

<http://medlem.spray.se/snabelauppsala>

Du kan läsa samtliga nummer av tidningen på hemsidan.

Läs även om gruppen eller om olika produkter.

Du kan titta på hemsidor av Jonas och Christopher.

**Alla som arbetar inom Daglig Verksamhet är
välkomna att lämna bidrag till tidningen.**

Redaktion:	Snabel-a Samaritergränd 3 A 753 19 Uppsala 727 40 03 snabel-a@uppsala.se
Ansvarig utgivare:	Mari Hålén Åmynningens DV

Carl von Linné i centrum - 300-årsjubileum

av Christopher Lundgren

Som framsidan av tidningen berättar ägnas detta nummer av Snabelposten helt och hållet åt 300-årsfirandet av Carl von Linnés födelse.

Närmare detaljer om denne botaniker, läkare och zoolog finner du som läsare i respektive artikel. Själv har jag bekantat mig mer med linnéminnen, vilket menas olika saker som har med Linnés egen tid att göra. Till exempel platser där han befann sig på. Nedan följer närmare information om linnéminnen.

Först vill jag börja med Råshult, den plats där Carl föddes.

Råshult är en gård som ligger i Småland. Huset där han föddes förstördes dock i en brand men Linnéstugan är en annan byggnad som ligger intill det förstörda huset. Efter att arkeologer 2004 hade sökt igenom gården fann de spår av flera byggnader som legat runt en stensatt gårdsplan.

Det som är så fascinerande med gården är att man har byggt upp den som den såg ut ursprungligen.

På Linnés tid odlades allt möjligt. Man odlade och tog tillvara på hö, som man gav till djuren som fick beta på utmarkerna.

På de steniga åkrarna odlas idag gamla sorter av bland annat korn, havre och lin.

Naturen kring gården sköts enligt gamla principer, med gamla metoder. Även vad gäller odling av träd och andra växter behandlas allting enligt hur det gick till förr i tiden, exempel används inte konstgödsel.

Några växter som odlades och odlas fortfarande är klockgentiana, granspira, jungfrulin, slättergubbe, svinrot och Jungfru Marie nycklar.

När Carl var två år blev fadern kyrkoherde i Stenbrohult och familjen flyttade till prästgården som låg nära den medeltida kyrkan där fadern tjänstgjorde.

Idag ligger dock en annan kyrka i nyklassisk stil där, som uppfördes 1828-1830.

Dock finns inte många spår kvar av prästgården, bara ett. I utkanten av kyrkogården finns en källarnedgång som leder dit.

Carl växte upp, gick i skola i Rubbeck d.ä. som var professor i Karolinerhuset i Växjö som byggdes upp i slutet av 1600-talet och är väl bevarat.

Efter studieexamen flyttade Carl först till Lund för att läsa vidare.

Han bodde inackorderad hos en professor med namnet Kilian Stobaeus i ett hus nära Lunds domkyrka, huset finns dock inte kvar. Ett år senare flyttade Carl till Uppsala universitet.

1739 gifte sig Carl sig med Elisabeth Moraeus på Elisabeths födelsegård i Falun. Sveden utanför Falun.

På den tiden var det en bergsmansgård som bestod av tre stora timrande hus.

I bröllopsstugan finns målningar som är väl bevarade med motiv som är hämtade från bibeln. Förövrigt föddes Carls son som var arvtagare på gården år 1741.

Efter två år hade Carl fått en professur i Uppsala och flyttade till Svartbäcksgatan där Linnémuseet och Linnéträdgården ligger idag. Huset byggdes 1693 av Olof

Rubbeck d.ä. som var professor i bland annat medicin, historia och som var uppfinnare och arkitekt. Han anlade också den botaniska akademiträdgården 1655.

Dock var huset och trädgården i dåligt skick när familjen Linné tog över så bostaden byggdes om.

Första våningen blev familjens boyta medan andra våningen inreddes till vetenskapsavdelning med bland annat föreläsningssal och bibliotek plus rum för samlingar.

Under Linnés tid blev huset och trädgården ett internationellt centrum för medicinsk och naturvetenskaplig forskning. Linné undervisade, forskade, författade banbrytande böcker samt att ägna sig åt brevväxling, fröer, plantor och djur från hela världen skickades till honom.

1758 köpte Carl von Linné gården Hammarby som ligger cirka en och en halv mil utanför Uppsala.

Linné lät bygga en pampig huvudbyggnad med två våningar. Den nuvarande trädgården är en 1800-talsträdgård som faktiskt har spår av Linnés trädgård.

Det finns idag ett museum med Linnés samlingar på en höjd bakom boningshuset.

Utöver Hammarby köpte Linné även gården Sävja och andra fastigheter i närheten.

Carl von Linné

Av Magnus Hedman

Född 23 maj 1707 död 10 januari 1778.

Linné var en svensk botaniker, läkare och zoolog som lade grunden för det normala beskrivande namnskicket inom biologin och den moderna systematiken som grupperar växter och djur.

Han anses också vara fadern till den moderna ekologin. Linné var den tidens största botaniker och var även känd för sina stora språk-kunskaper.

Han var mångkunnig och mångspråkig.

Linné föddes i komministergården Råshult i Stenbrohults socken i Kronobergs län (Småland).

Han var äldste son till komministern, sedermera kyrkoherden Nicolaus (Nils) Ingmarson. Hans far ville att Linné skulle bli präst, men det

ville inte Linné. Han blev botaniker istället.

Forskning

Carl von Linné utformade sexualsystemet, dvs indelningen av växter efter deras kön mm. Ett lätt, men konstlat sätt att indela växter på.

Linnés resor

Carl von Linné gjorde ett antal resor till olika platser, och gjorde noggranna anteckningar.

Emellertid anses numera att han sannolikt inte själv besökte alla platserna han beskriver, utan han har antecknat vad han hört vid samtal med ortsbefolkningen, de som bodde och levde där.

Några av hans kända dagböcker är följande:

Lappland 1732

Den reseskildring som utkom först efter Linnés död, var av mycket stor omfattning. Förutom sina observationer av den lappländska naturen så intresserade sig Linné även av den samiska kulturen och beskrev dessa människors levnadsförhållanden mycket ingående.

Det viktigaste resultatet av resan till Lappland var ändå det som kom att bli **Flora Lapponica**.

Dalarna 1734

Linné kom första gången till Dalarna för att fira jul i Falun 1733. Under ett julkalas träffade han sin blivande hustru, då besöktes även Bergslagens gruvor och järnverk.

Dalarnas landshövding Nils Reuterholm som hade hört om och inspirerats av hans Lapplandsresa, föreslog en liknande resa genom Dalarna.

Öland och Gotland 1741

Resan företogs på hästryggen och han visade stort intresse för runstenar (bra). Under färden kom han till Vetlanda den 23 juni och noterar två runstenar på

kyrkogården.

Dagen därpå "dagen efter" hade han hunnit till Växjö, och gör noteringar "förmodligen i ett block" om domkyrkan, som året före eldhärjats och vid Linnés besök var "ett bedrövligt spektakel".

Han lämnar en beskrivning av S:t Sigfrids kläder.

Kalmar nåddes den 28 maj där han hejdades av en storm, men använde tiden till att beskriva kyrkan, som var täck "vacker tror jag" och hade vackra skrudar.

Den första juni landsteg han på Öland.

Han övernattade den 4 juni i prästgården Resmo för att den 6 juni ha hunnit till Smeby, vars kyrka var så sällsam att Linné aldrig sett maken "han blev imponerad alltså".

Han skriver bl a att kyrkan med sina små fönster, var ganska mörk och kunde snart bringa "få" besökarna i sömn.

Den 7 juni var en söndag, och han gick till kyrkan i Ås.

Den 9 juni noterar han runstenar i Sandby och Gårdby. Dagen därpå då han vistades i orten Runsten noterar han ännu en runsten, som ansågs en av platsens märkvärdigheter.

Långlöt den 10 juni. Om hela två subrunnar på kyrkogården står i dagboken: "Vattnet kan drickas

av sjukligt folk uti åtskilliga passioner, allenäst brunnen blev väl rensad och man ej alltför kräsmagad fruktade för en sådan mineral, som insmugit sig av lik och dödas kroppar” (dramatiskt eller hur?).

I Bredsättra den 11 juni kommer växtintresset fram, och Linné sade om ödekapellet i Klappinge att på golvet växte *Scandix seminibus hispidis*.

Persnäs nåddes den 12 juni, och den 14 juni, som var den fjärde söndagen efter Trinitatis (trefaldighetsdagen), då han bevittnade gudstjänsten i Högby. Han noterar även en runsten på kyrkogården.

Efter tre veckor på Öland avseglar Linné till Gotland.

Skåne 1749

Denna startade med vagn i Uppsala där Linné bodde sen många år.

Söndagen den 7 maj hade han hunnit till Växjö. Där skildrar han hur ärkebiskopen ”högvärdige herr doktor Henric Benzelius” viger herr doktor Olof Osander till biskop i Växjö stift.

Pingstdagen 14 maj hörde en vacker predikan i Virestad och på annandagen återsåg han sitt kära Stenbrohult.

Men han skriver med vemod i sin dagbok om hur de han såg för 20 år sen nu hade åldrats :

”de gingo nu med grå hår och vita skägg, utlevde, och en ny värld hade kommit istället”.

Den sjuttonde maj avreste Linné från Stenbrohult med målet Loshult i Skåne, reste runt i landskapet och var åter i Stenbrohult den 2 augusti.

Under återfärden till Uppsala stannade han till i Russby i Sunnebo där hans svåger Johan Collin var kyrkoherde.

Från det besöket skriver han detaljerat om äspingen, ”Sveriges enda giftiga om”.

På färden norrut passerade han Jönköping, där han besökte sin släkting, prosten C Tilliander.

Via Gränna och Vadstena kom Linné slutligen tillbaka till Uppsala och därmed var hans skånska resa avslutad och avslutad.

Lärjungarna

Carl von Linné hade ett tjugotal elever som han kallade sina apostlar eller lärjungar.

Lärjungarna reste runt i världen för att forska och samla in material.

Det var ofta farofyllda och äventyrliga resor där flera fick sätta livet till.

Några av lärjungarna var:

- Anders Tidström
- Carl Peter Thunberg
- Daniel Solander
- Erik Gustaf Lidbeck
- Pehr Kalm
- Peter Forsskål
- Pehr Osbeck

Nu har jag skrivit litet "bra att veta material" om Linné".

Jag har skrivit om födelsedatum och dödsdatum. Jag har nämnt att han var läkare och zoolog, men det är som botaniker han är mest känd.

Och han gav egna latinska namn åt olika växter och djur, kända som okända.

Det här att han reste land och rike kring, för att studera växter och djur.

Men det mest intressanta eller det mest "anmärkningsvärda" är dock hans fascination och intresse för runstenar.

Ett intresse som även jag är intresserad av, men kanske inte i en utsträckning som Linné måhända var.

Han antecknade också att det på vissa håll på en del kyrkogårdar stod runstenar och sen la han märke till dom han såg. Han måste han tyckt att det var oerhört fascinerande och visst är det det.

Systema Naturae

Av Mattias Persson

Linné släppte sitt stora verk Systema Naturae år 1735, när han var 28 år gammal.

Namnet Systema Naturae är latin och betyder Naturens system.

Verket visar hur man kan klassificera växter med hjälp av deras könsdelar, som finns i blommorna.

Växter är inte som människor och däggdjur, utan de flesta växter är både hane (pojke) och hona (flicka) samtidigt.

Växternas han-delar kallas ståndare, och hon-delarna kallas för pistiller.

Antalet ståndare och pistiller varierar mellan olika växter, men hos växter av samma sort (art) är blommorna alltid likadant uppbyggda.

Linné använde detta som grund för sitt system, som därför ibland också kallas för sexualsystemet, eller Linnés sexualsystem.

Linné indelade växterna i tjugofyra klasser efter hur många ståndare och i andra hand, pistiller de har, och hur dessa ser ut.

Till detta system hittade Linné på sitt andra stora bidrag till vetenskapen:

det binära namnskicket.

Varje växt fick ett tvådelat namn på latin, som var det språk man använde inom vetenskapen på 1700-talet.

Den första delen av namnet kallas för släktnamn. Det skrivs alltid med stor första bokstav,

Den andra delen, som oftast är en beskrivning, kallas för artnamn, och bör alltid skrivas med liten första bokstav.

Växter som är nära släkt får samma släktnamn, men olika artnamn.

På samma sätt har alla djur också tvådelade namn, som Linné införde.

Många vet nog att människan kallas *Homo sapiens* på latin. *Homo* betyder människa, och *sapiens* betyder vis eller klok.

För att ta ett välkänt exempel: Vitsippor och blåsippor.

Dessa två arter har nästan likadana blommor, om man bortser från färgen.

De är också nära släkt, de tillhör den stora ranunkel-familjen, dit också till exempel smörblommorna hör.

Att dessa tre blommor har olika antal blomblad spelar ingen roll, man ser bara på hur många ståndare de har, när man ska avgöra deras plats i systemet.

Också backsippan, som har ludna små blå klock-liknande blommor hör dit.

Ibland har det visat sig att två arter som man trott vara nära släkt, inte alls är det. Då får man byta namn.

Så är det med blåsippan.

Den är visserligen nära släkt med vitsippan, som heter *Anemone nemorosa*, och därför kallades den *Anemone hepatica* av Linné. (*Hepatica* kommer av hepar, som betyder lever, det stora organet som finns i magen, det beror på att blåsippans blad liknar en lever till formen.)

Men senare forskning har visat att de inte är så nära släkt, att de ska höra till samma släkte, så numera heter blåsippan *Hepatica nobilis* (*nobilis* betyder vördnadsvärd, ädel, aktad) istället.

Men om man inte är försiktig, kan man bli lurad om man försöker använda detta enkla sätt att klassificera växter.

Ta till exempel smultron. Smultronblommor liknar också smörblommor, fast de är vita, men de tillhör ros-familjen, liksom äpple, körsbär, mandel och förstås rosor.

OLIKA BLOMMORNA

Med namn på latin

Av Åsa Skoghagen

Latinska namn framtagna av Mattias Persson

VIT SIPPA
Anemone nemorosa

BLÅ SIPPA
Hepatica nobilis

SMÖRBLOMMA
Ranunculus acris

BACK SIPPA
Pulsatilla vulgaris

NYPON ROS
Rosa dumalis

ÄPPLE (VILDÄPEL)
Malus domestica

Linnéträdgården

Av Tati Palestro

Linné trädgården är en kopia av botaniska trädgården så som den såg ut på Carl von Linnés tid.

Den grundades 1655 av Olov Rudbeck den äldre mot slutet av århundradet odlades 1800 olika växtarter.

Trädgården skadades svårt i den stora Uppsala branden 1702 och hamnade i en period av förfall.

1741 tog Carl von Linné över som föreståndare för den förfallna trädgården.

Nu om trädgårdens storhetstid. Ett nytt hus för inomhus odling byggdes.

Det kallas för orangeri.

Den var viktig för Linnés vetenskap.

Varje växt var noga utvald. Ett levande komplement till Linnés skrifter och samlingar.

Närheten till Fyrisån medförde många översvämningar och myggor som spred febersjukdomar.

Dessutom blev det för trångt .

1787 donerade Gustav III Uppsala slottsträdgård till universitetet.

Då flyttades trädgården dit. 1807 hade alla växter flyttas.

Den invigdes 21 maj 100 år efter Linnés födelsedag.

Den gamla trädgården blev parkmark och potatis land.

1917 bildades Linné sällskapet.

Dom beslöt att bygga Linné trädgården i Svartbäcken.

Den kallas numera Linnéträdgården.

Linnéträdgården

Bilder från Uppsala universitet

Evenemang Linnéveckan

Av Jonas Bennemark

Nationell Högtidsdag

Det kommer att anordnas en svensk jubileumsfest i Uppsala och det är Onsdag 23 maj 2007 på Linnés födelsedag med ett evenemang för alla Uppsalabor, internationella gäster och representanter från allt från regering till Svenskt kulturliv.

Festvecka i maj

20-27 maj blir det en festvecka för besökare och Uppsalabor med olika aktiviteter runt om i kommunen.

Kärleksfestival

Kärleken spirar på Trädgårdsgatan

21-23 maj 2007 arrangeras en

festival för ungdomar om kärlek, sex och samlevnad på Trädgårdsgatan i Uppsala. Festivalen är inspirerad av Linnés sexualsystem och föreläsning ”om sättet att tillhopa gå” och innehåller teater, musik, film och föredrag.

Galaföreställning

Under jubileumsveckan kommer en dans och musikföreställning att uppföras på Vaksala Torg. Stycket är en lovsång till naturen, till liv i alla dess former.

Det är en ritual till vårens ära, ett bejakande av den explosion av liv som sker under våren.

Dansare, musiker, barn, seniorer, blomsterkonstnär och djur skapar tillsammans en väv av organiskt liv, det som är Linnés universum. Linnés

texter knyter samman stycket, vars estetik tar sin inspiration i japansk scenkonst och ritual.

Om Föreställningen

Föreställningen kommer att spelas 22, 23, 24 Maj 19.30 - 20.45 på Utomhusscenen, Vaksala Torg, Uppsala. Den 23:e Maj är det också matinéföreställning.

Föreställningens längd är ca 55 minuter.

Kunskapsmarknad

Vaksalatorg blir en sjudande marknadsplats 22-24 Maj. Här samsas den vanliga grönsaks-handeln med erbjudanden och utbyte av kunskap och information om växter och djur och produkter från trädgård och natur, hållbar utveckling och ekologiska val.

I Linnés anda lyfts diskussioner om vart vi är på väg och vad som görs idag på forskningsfronten inom biologi och miljöområdet. Temat är natur, ekologi och hållbar utveckling.

Naturens mångfald, skönhet sårbarhet, användbarhet, läkande krafter och uthållighet står i fokus.

Torget kommer att fyllas med aktiviteter som föreläsningar, film, foto, utställningar, blommor, grönsaker, mat, försäljare av naturprodukter och mycket mer.

Detta arrangemang kommer att vara öppet 22-24 Maj mellan 10.00-17.00

Föreställning med Väsen

Fredag den 25 maj kommer Väsen uppträda på Vaksala Torg med en konsert och en dansföreställning inspirerad av Polskedansaren Linné. Linné var förtjust i det som vi idag kallar för folkmusik.

Han tyckte om att dansa polska, den vanligaste dansen på 1700-talet.

Folkmusikgruppen Väsen är också förtjusta i denna musik som lever bland spelmän och folkmusiker. 1700-talets låtar är en del av en levande tradition.

Till denna föreställning har Väsen bjudit dit Magnus Gustafsson som är spelman, berättare och musikerforskare, verksam i folkmusikgruppen Sågskära och på Smålands Musikarkiv. Tillsammans kommer de spela och berätta om Linné, musiken, dansen och musikanterna i Linnés närhet. Även kommer dansare från Eric Sahlström institutet uppträda under ledning av Andreas Berchtold, dansare och danspedagog.

Det blir en lustfylld föreställning som på ett självklart sätt har en fot i 1700-talet. Lika självklart rör den andra foten sig i nutiden, menar medlemmarna i gruppen Väsen. De lovar att det är

berättarkonst på hög nivå och att musiken och dansen kommer att vara full av kraft och lekfull improvisation.

1700-talsmarknad på S:t Erikstorg

Fredag 25 Maj 12.00-18.00,
lördag-söndag 26-27 maj
12.00-21.30

Följ med på en folklig, festlig rolig och kunskapsintensiv fest i 1700-talsanda på 2000-talet. Det kommer att bli dekorationer på torget med blommor, mat, mode, musik, barn, smeder, bönder, fattiga, rika, hästar och vapen och mycket mer.

På Söndag 27 Maj avslutas festen med att Claes Jansson med kammarblåsare uppträder med Fredmans epistlar.

I 1700-talskläder kommer Uppsalaborna bjudas på Bellmantolkningar av Claes Jansson på sång, Mikael Skoglund på Klaviatur, Klas Lindqvist på Träblås, Hans Backenroth på kontrabas och Joakim Ekberg på Slagverk.